

(i) Printed Pages : 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	8	3
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	5
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 3rd Semester

(2122)

**EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
AND GLOBAL PEACE-III (In all Mediums)**

Paper-I : C12-ESD-III

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— Attempt **FIVE** questions in all, selecting **ONE** question each from Units I-IV and Question No. 9 (Unit-V) which is compulsory. All questions carry equal marks.

UNIT—I

1. Suggest ways of integration of global peace and environmental concerns in school curriculum.
2. Throw light on role of teacher in promoting sustainable development.

UNIT—II

3. Discuss role of educational institutions and teachers in developing a culture of peace.
4. Describe role of individual in conservation of natural resources.

UNIT—III

5. How does literacy and democracy contribute to global peace and sustainable development ?
6. ICT, Textbooks and media are important in creating awareness about human rights. Elaborate.

UNIT—IV

7. Explain the ESD model for competencies in teachers.
8. Individual life style influences the education for sustainable development. Explain.

UNIT—V

9. Write short notes on :—
 - (a) Global peace
 - (b) Carbon foot printing
 - (c) Mahatma Gandhi and Culture of peace
 - (d) REB.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— सभी में से पांच प्रश्न करें, यूनिट I से IV तक प्रत्येक में से एक प्रश्न करें। प्रश्न नं. 9 (यूनिट V) अनिवार्य है। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

यूनिट—I

1. स्कूली पाठ्यक्रम में वैश्विक शांति और पर्यावरण संबंधी चिंताओं के एकीकरण के तरीकों का सुझाव दें।
2. सतत विकास को बढ़ावा देने में शिक्षक की भूमिका पर प्रकाश डालिए।

यूनिट—II

3. शांति की संस्कृति के विकास में शैक्षणिक संस्थानों और शिक्षकों की भूमिका की चर्चा कीजिए।
4. नियमित साधन-स्रोत के संरक्षण में व्यक्ति की भूमिका का वर्णन कीजिए।

यूनिट—III

5. साक्षरता और लोकतंत्र, वैश्विक शांति और सतत विकास में कैसे योगदान करते हैं ?
6. मानव अधिकारों के बारे में जागरूकता पैदा करने में ICT, पाठ्यपुस्तकें और मीडिया महत्वपूर्ण हैं। विस्तार में बताए।

ਯੂਨਿਟ-IV

7. शिक्षकों में दक्षताओं के लिए ESD मॉडल की व्याख्या करें।
8. व्यक्तिगत जीवनशैली सतत विकास के लिए शिक्षा को प्रभावित करती है। समझाएं।

ਯੂਨਿਟ-V

9. निम्न पर संक्षिप्त नोट लिखिए :
 - (a) वैश्विक शांति
 - (b) कार्बन फुट प्रिंटिंग
 - (c) महात्मा गांधी और शांति की संस्कृति
 - (d) REB।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਯੂਨਿਟ I-IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 (ਯੂਨਿਟ-V) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਸਕੂਲੀ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿਓ।
2. ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ।

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
4. ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਸਾਖਰਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ?
6. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ICT, ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਲਈ ESD ਮਾਡਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
8. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਮਝਾਓ।

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
 - (a) ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ
 - (b) ਕਾਰਬਨ ਫੁੱਟ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ
 - (c) ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ
 - (d) REB.

(i) Printed Pages : 4 Roll No.

(ii) Questions : 9 Sub. Code :

8	3	8	4
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	5
---	---	---	---

**M.Ed. (General) 3rd Semester
(2122)**

GUIDANCE AND COUNSELLING—III (In all Mediums)

Paper—II : C13-GNC-III

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 60

Note :— Attempt FIVE questions in all, selecting ONE from each of Units I–IV and Q. No. 9 (Unit–V) which is compulsory. All questions carry equal marks.

UNIT—I

1. Discuss the aims, need and scope of counselling.
2. How would you evaluate guidance programme with special reference to counselling ?

UNIT—II

3. Career talk and career conference play an important role in guidance and counselling. Justify.
4. Discuss the latest trends in guidance and counselling.

UNIT—III

5. Throw light on behaviouristic theory of counselling.
6. Describe the main features of reality theory along with its advantages and limitations.

UNIT—IV

7. Define intelligence. What are the different methods of assessment of intelligence ?
8. Interview and sociometry are essential tools for qualitative assessment of students. Explain.

UNIT—V

9. Write short notes on :
 - (a) Empathy
 - (b) Case study
 - (c) Advantages of Rational Emotive Therapy
 - (d) Limitations of group guidance.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- सभी में से पांच प्रश्न करें, साथ ही यूनिट I से IV तक प्रत्येक में से एक प्रश्न करें। प्रश्न नं. 9 (यूनिट-V) अनिवार्य है। सभी प्रश्नों के समान अंक है।

यूनिट—I

1. परामर्श के उद्देश्य, आवश्यकता और कार्यक्षेत्र की चर्चा कीजिए।
2. परामर्श के विशेष संदर्भ में निर्देशन कार्यक्रम का मूल्यांकन आप किस प्रकार करेंगे ?

यूनिट—II

3. कैरियर वार्ता और कैरियर सम्मेलन, मार्गदर्शन और परामर्श में महत्वपूर्ण भूमिका निभाते हैं। औचित्य दें।
4. मार्गदर्शन और परामर्श में नवीनतम रुझानों पर चर्चा करें।

ਯੂਨਿਟ—III

5. ਪਰਾਮਰਸ਼ ਦੇ ਵਧਾਵੇਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਡਾਲੀਏ।
6. ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਇਸਦੇ ਲਾਭਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀਏ।

ਯੂਨਿਟ—IV

7. ਬੁੱਢੀ ਦੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਏ। ਬੁੱਢੀ ਦੇ ਆਕਲਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਤਰੀਕੇ ਕੀ ਹਨ ?
8. ਛਾਤਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਨ ਦੇ ਲਈ ਸਾਖਾਤਕਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜਮਿਤੀ ਆਵਸ਼ਯਕ ਉਪਕਰਣ ਹਨ। ਸਮਝਾਏ।

ਯੂਨਿਟ—V

9. ਸੰਖਿਪਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
 - (a) ਸਹਾਨੁਭੂਤੀ
 - (b) ਕੇਸ ਸਟਡੀ
 - (c) ਤਰ੍ਕਸੰਗਤ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਚਿਕਿਤਸਾ ਦੇ ਲਾਭ
 - (d) ਸਮੂਹ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਸੀਮਾਵਾਂ।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਯੂਨਿਟ I-IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 9 (ਯੂਨਿਟ-V) ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਅੰਕ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ, ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਦਾਇਰੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।
2. ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ ?

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਕਰੀਅਰ ਵਾਰਤਾ ਅਤੇ ਕੈਰੀਅਰ ਸੰਮੇਲਨ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਓ।
4. ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਰੁਝਾਨਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

5. ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਓ।
6. ਅਸਲੀਅਤ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-IV

7. ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਕੀ ਹਨ ?
8. ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਗੁਣਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਲਈ ਇੰਟਰਵਿਊ ਅਤੇ ਸਮਾਜਮਿਤੀ (Sociometry) ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਸਮਝਾਓ।

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
 - (a) ਹਮਦਰਦੀ
 - (b) ਕੇਸ ਅਧਿਐਨ
 - (c) ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਥੈਰੇਪੀ ਦੇ ਫਾਇਦੇ
 - (d) ਸਮੂਹ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ।

(i) Printed Pages: 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	5	5
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	5
---	---	---	---

M.Ed. (General) 3rd Semester

(1129)

MEASUREMENT, ASSESSMENT AND EVALUATION—III

(In All Mediums)

Paper—III : C 14-MEV-III

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— Attempt **FIVE** questions, selecting **ONE** question each from units I–IV. Question No. 9 is compulsory. All questions carry equal marks.

UNIT—I

1. Define measurement and evaluation. Differentiate between measurement and evaluation.
2. How is human behaviour measured through psychological testing ? Discuss levels of measurement in such testing. How this level of measurement is different from other scales of measurement ?

UNIT—II

3. Define reliability and validity of a psychological test ? How reliability of a test is established ? Explain with the help of suitable examples.

4. Discuss three types of achievement tests. Explain the procedure of achievement testing in a particular subject keeping in view the comprehension, analysis and synthesis levels of educational objectives.

UNIT—III

5. Write down assumptions of analysis of variance. Apply one way ANOVA to find out significance of mean differences in achievement of three groups :

Groups	A	3	5	2	3	2
	B	1	2	3	0	4
	C	4	3	5	6	2

6. Apply Mann-Whitney U test to find out significance of differences between boys and girls :

Boys	14	17	21	9	12	11	18	18
Girls	10	14	23	21	26	9	8	15

UNIT—IV

7. Discuss uses of biserial correlation and tetrachonic correlation in educational research. Compute tetrachonic correlations for the data given :

		Achievements		
		Low	High	
Intelligence	High	10	15	25
	Low	20	10	30
		30	25	55

8. Compute Multiple Correlation ($R_{1.23}$) from data :

$$\begin{array}{lll} r_{12} = 0.40 & r_{13} = 0.60 & r_{23} = 0.55 \\ M_1 = 15.00 & M_2 = 20.00 & M_3 = 50.00 \\ \sigma_1 = 2.00 & \sigma_2 = 4.00 & \sigma_3 = 10.00 \end{array}$$

UNIT—V

9. Attempt all (Compulsory) :—

- (i) Difference between CRT and NRT
- (ii) Concept of formative evaluation
- (iii) Concept of Partial correlation
- (iv) Regression equation of Y on X and X on Y.

(हिन्दी माध्यम)

नोट :— पाँच प्रश्न करें। प्रत्येक यूनिट I से IV में से एक प्रश्न करें। प्रश्न संख्या 9 अनिवार्य है। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

यूनिट—I

1. माप और मूल्यांकन को परिभाषित करें। माप और मूल्यांकन के बीच अंतर करें।
2. मनोवैज्ञानिक परीक्षण के माध्यम से मानव व्यवहार को कैसे मापा जाता है ? इस तरह के परीक्षण में माप के स्तर की चर्चा करें। माप का यह स्तर माप के अन्य पैमानों से कैसे अलग है ?

यूनिट—II

3. एक मनोवैज्ञानिक परीक्षण की विश्वसनीयता और वैधता को परिभाषित करें। एक परीक्षण की विश्वसनीयता कैसे स्थापित की जाती है ? उपयुक्त उदाहरणों की सहायता से समझाएँ।

4. उपलब्धि परीक्षणों के तीन प्रकारों की चर्चा करें। शैक्षिक उद्देश्यों की समझ, विश्लेषण और संश्लेषण के स्तर को ध्यान में रखते हुए किसी विशेष विषय में उपलब्धि परीक्षण की प्रक्रिया को समझाएं।

यूनिट-III

5. विचरण के विश्लेषण की मान्यताओं को लिखिए। तीन समूहों की उपलब्धि में औसत अंतर के महत्व का पता लगाने के लिए एकतरफे ANOVA का प्रयोग करें।

समूह	A	3	5	2	3	2
	B	1	2	3	0	4
	C	4	3	5	6	2

6. लड़कों और लड़कियों के बीच अंतर के महत्व का पता लगाने के लिए Mann-Whitney U टेस्ट का प्रयोग करें :

लड़कें	14	17	21	9	12	11	18	18
लड़कियां	10	14	23	21	26	9	8	15

यूनिट-IV

7. शैक्षिक अनुसंधान में द्विभाषी सहसंबंध और टेट्राकोनिक सहसंबंध के उपयोग की चर्चा करें। दिए गए डेटा के लिए टेट्राकोनिक सहसंबंधों की गणना करें :

		Achievements		
		Low	High	
Intelligence	High	10	15	25
	Low	20	10	30
		30	25	55

8. ਡੇਟਾ ਸੇ ਕੌੜ੍ਹ ਸਹਸੰਬੰਧ ($R_{1.23}$) ਕੀ ਗਣਨਾ ਕਰੋ :

$$\begin{aligned} r_{12} &= 0.40 & r_{13} &= 0.60 & r_{23} &= 0.55 \\ M_1 &= 15.00 & M_2 &= 20.00 & M_3 &= 50.00 \\ \sigma_1 &= 2.00 & \sigma_2 &= 4.00 & \sigma_3 &= 10.00 \end{aligned}$$

ਯੂਨਿਟ-V

9. ਸਭੀ ਕਰੋ (ਅਨਿਵਾਰਯ) :—

- (i) CRT ਔਰ NRT ਮੇਂ ਅੰਤਰ
- (ii) ਔਪਚਾਰਿਕ ਮੂਲਯਾਂਕਨ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ
- (iii) ਆਂਸ਼ਿਕ ਸਹਸੰਬੰਧ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ
- (iv) Y ਪਰ X ਔਰ X ਪਰ Y ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਗਮਨ ਸਮੀਕਰਣ।

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ I-IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 9 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ-I

1. ਮਾਪ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ। ਮਾਪ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
2. ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ? ਅਜਿਹੇ ਟੈਸਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਪ ਦੇ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਮਾਪ ਦਾ ਇਹ ਪੱਧਰ ਮਾਪ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੈਮਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ?

ਯੂਨਿਟ-II

3. ਇੱਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਟੈਸਟ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। ਇੱਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਕਿਵੇਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ? ਉਪਯੁਕਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ।

(i) Printed Pages: 4

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

8	3	5	6
---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	5
---	---	---	---

M.Ed. (Gen.) 3rd Semester

(1129)

**EDUCATIONAL MANAGEMENT, POLICY PLANNING AND
FINANCING—III (In All Mediums)**

Paper—IV : C15-EPF-III

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— Attempt **FIVE** questions in all selecting at least **ONE** question each from Units I to IV. Question No. **IX** in Unit V is compulsory.

UNIT—I

- I. What do you understand by educational management ? Elaborate on principles of management. 14
- II. Explain the process of decision making in the context of educational institutions. 14

UNIT—II

- III. Discuss the concept of organizational change. Explore the strategies of implementing organizational change. 14
- IV. Enunciate the traits and skills of effective leadership that suits educational institutions. 14

UNIT—III

- V. What is importance of having an educational policy ?
Discuss the determinants of educational policy. 14
- VI. Describe the steps involved in educational policy formulation. 14

UNIT—IV

- VII. Present a brief overview of educational planning in India. 14
- VIII. What is meant by return of investment approach to educational planning ? Discuss merits and limitations of return of investment approach. 14

UNIT—V

- IX. Write short notes on the following :
- (a) Concept of organizational development.
 - (b) Social demand approach of educational planning.
 - (c) Role of Parliament in framing educational policy.
 - (d) Types of leadership. $4 \times 3\frac{1}{2} = 14$

(हिन्दी माध्यम)

नोट :—सभी में से पाँच प्रश्न करें। यूनिटें I से IV में से कम से कम एक प्रश्न करें। यूनिट-V में प्रश्न सं. IX अनिवार्य है।

यूनिट-I

- I. शैक्षिक प्रबंधन से आप क्या समझते हैं ? प्रबंधन के सिद्धांतों को विस्तृत करें। 14
- II. शैक्षिक संस्थानों के संदर्भ में निर्णय लेने की प्रक्रिया को समझाइए। 14

यूनिट-II

- III. संगठनात्मक परिवर्तन की अवधारणा की चर्चा करें। संगठनात्मक परिवर्तन को लागू करने की रणनीतियों का निरीक्षण करें। 14
- IV. शैक्षणिक संस्थानों के लिए प्रभावी नेतृत्व के लक्षणों और कौशलों को प्रतिपादित करें। 14

ਯੂਨਿਟ-III

- V. ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਨੀਤਿ ਕਾ ਕਧਾ ਮਹਤਵ ਹੈ, ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਨੀਤਿ ਕੇ ਨਿਧਾਰਿਕੋਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋਂ। 14
- VI. ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਨੀਤਿ ਨਿਰਮਾਣ ਮੇਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਦਮੋਂ ਕਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋਂ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

- VII. ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਯੋਜਨਾ ਕਾ ਸਾਂਕਸ਼ਿਪਤ ਵਿਵਰਣ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰੋਂ। 14
- VIII. ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਯੋਜਨਾ ਕੇ ਲਿਏ ਨਿਵੇਸ਼ ਅਭਿਗਮ ਕੇ ਲਾਭ ਕਾ ਕਧਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ? ਨਿਵੇਸ਼ ਅਭਿਗਮ ਕੇ ਲਾਭ ਕੇ ਗੁਣੋਂ ਔਰ ਸੀਮਾਔਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋਂ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

- IX. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪਰ ਲਘੁ ਨੋਟ ਲਿਖੋਂ :—

- (ਕ) ਸਾਂਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ।
(ਖ) ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਯੋਜਨਾ ਕੇ ਲਿਏ ਸਾਮਾਜਿਕ ਆਵਸ਼ਯਕ ਅਭਿਗਮ।
(ਗ) ਭੈਕਸ਼ਣਿਕ ਨੀਤਿ ਤੈਧਾਰ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਸਾਂਸਦ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ।
(ਘ) ਨੇਤ੍ਰਤਵ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ।

4×3½=14

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :— ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਹਰੇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਯੂਨਿਟ V ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ IX ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਯੂਨਿਟ-I

- I. ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸੋ। 14
- II. ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਓ। 14

ਯੂਨਿਟ-II

- III. ਸੰਸਥਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। ਸੰਸਥਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰੋ। 14
- IV. ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿਤ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-III

V. ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਕੀ ਹੈ ? ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

VI. ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-IV

VII. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿਵਰਣ ਪੇਸ਼ ਕਰੋ। 14

VIII. ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਲਾਭ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?
ਨਿਵੇਸ਼ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਲਾਭ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14

ਯੂਨਿਟ-V

IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

(ੳ) ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਵਧਾਰਨਾ

(ਅ) ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ

(ੲ) ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਦ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

(ਸ) ਅਗਵਾਈ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ।

$$4 \times 3\frac{1}{2} = 14$$